

Vinicije B. Lupis

Institut društvenih znanosti »Ivo Pilar«, Područni centar
Dubrovnik

10. 6. 2009.

Izvorni znanstveni rad / *Original scientific paper*

Cljučne riječi: zlatarska knjižica, Blato, Kalogjera, filigran, uzorak

Key Words: goldsmith booklet, Blato, Kalogjera, filigree, template

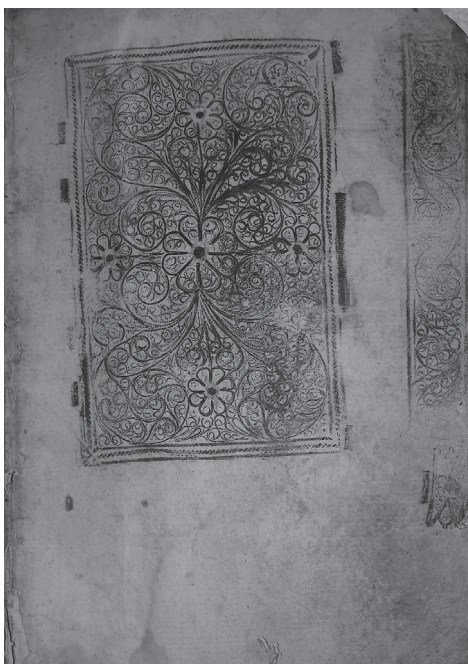
Autor, uspoređujući predloške za nakit iz zlatarske knjižice nastale 1741. godine, što se danas čuva kod obitelji Petra Kalogjere u Blatu na otoku Korčuli, koja je potjecala iz mletačke zlatarske obitelji Cortino, a nasljedstvom je prešla u ruke unuka Stjepana Kalogjere u XVIII. stoljeću, s objavljenim priručnikom koji se čuva u mletačkom Museo Correr, prepoznao je utjecaje francuskog mondenog zlatarstva XVII. stoljeća prihvaćenog u Mlecima početkom XVIII. stoljeća na profano zlatarstvo. Posebna dragocjenost ove jedinstvene zlatarske knjižice je i u tome što se u njoj nalaze predlošci za niz tipova tradicijskog nakita, poput uzoraka za zrno peružina, pomičući gotovo jedno stoljeće i pol nastajanje prepoznatljivih predložaka. Jednako možemo na osnovi očuvanosti kolekcije zavjetnog zlata u mjestu Blatu komparirati primjere s crtežima iz zlatarske knjižice Kalogjera. Zlatarska obitelj Kalogjera je svojim radom obilježila cijelo područje otoka Korčule, ali i šire, unijevši jedan specifičan zlatarski izričaj s kraja XVII. i početka XVIII. stoljeća, preoblikujući ga za potrebe otočne zajednice. Umjesto skupocjenog kamenja ugrađivali su bisere, ali također nisu primjenjivali translucidni emajl, već su do savršenstva razvili upotrebu zlatnog filigrana i iskucavanje. Zlatarska knjižica iz obitelji Kalogjera iznimno je dragocjen izvor za poznavanje zlatarskih uzoraka prve polovine XVIII. stoljeća, kao i stilskih kretanja na južnom hrvatskom području, potvrđujući kako su i manje otočne sredine poput Blata bile živi zanatski centri u razdoblju konjunktive trgovine uljem i vinom tijekom XVIII. i XIX. stoljeća. U kompleksu poznavanja mletačkog zlatarskog kruga ova zlatarska knjižica ima istaknuto mjesto, uvrštavajući tako Blato među istaknute manje zlatarske centre Mletačke Republike na njenom prekomorskom teritoriju.

Do sada je bilo uvriježeno mišljenje kako je zlatarstvo poslije intenzivnog razvoja u ranijem razdoblju na otoku Korčuli počelo nazadovati tijekom XVIII. stoljeća. U daljnjem radu nastojat ćemo potvrditi da je i u tome razdoblju, a i tijekom XIX. stoljeća, zlatarstvo na otoku Korčuli bilo još vrlo životno i uklopljeno u tadašnja suvremena zbivanja. Tijekom XVIII. stoljeća u gradu Korčuli bili su poznati zlatari Nikola i Karlo Brajčić,¹ sinovi zlatara Josipa Brajčića. Uz ime Nikole i oca Josipa Brajčića (umrlog 30. IV. 1757.), vezuju se popravci raznih crkvenih i bratovštinskih predmeta.² Za Josipa Brajčića vezuje se izrada moćnika ruke sv. Ivana Trogirskog iz Opatске riznice u Korčuli. Valja spomenuti da je potkraj XVII. i početkom XVIII. stoljeća isprva u Korčuli a potom i u Dubrovniku djelovao zlatar mletačkog podrijetla Francesco Ferro, koji se u arhivskim izvorima prvi put spominje 1678. godine. 1684. godine izradio je moćnik noge sv. Vlaha, popravio moćnik ruke sv. Vlaha 1712. i nešto prije 1694. godine restaurirao oštećeni moćnik glave sv. Vlaha u tradiciji mletačkog filigrana.³ Na otoku Korčuli nije dosada prepoznat ni jedan Ferrov zlatarski rad, ali i sama činjenica kako je u

Korčuli stvarao i radio jedan zlatar kojemu će Dubrovačka Republika povjeriti izradu novih i popravak oštećenih najvažnijih moćnika u državi govori sama za sebe. Suprotno ovoj afirmativnoj činjenici nikako ne možemo shvatiti zašto je Dubrovačka Republika uopće dala popraviti i izraditi najvažnije državne moćnike i simbole opstojnosti jednom zlataru skromnih zlatarskih dosega, pravom provincijalnom mletačkom zlataru, koji je doduše vladao tehnikom emajla, ali se ne bi moglo reći da je cjelokupni njegov rad prelazio granice zanata.⁴ Suprotno Dubrovniku grad Kotor je 1662. naručio novu zlatnu kalotu »Slavne glave« sv. Tripuna kod najvećeg onodobnog mletačkog zlatara Benta Rizzija (oko 1618.–1695), mletačkog plemića i zlatara, vlasnika više zlatarnica i aktivnog u radionicama »al San Zulian«, »San Giosué«, »San Giosafat«, »San Zuanne Battista« i »al Naranzer«.⁵ Ovaj nesrazmjer očitovan u ukusu govori da je u Dubrovnik zapao u kulturnu krizu koju je tijekom sljedećih desetljeća prevladala dubrovačka diplomatska služba i pojedinci upućeni u onodobna kulturna kretanja u inozemstvu, zahvaljujući kojima su tezorijeri nabavljali liturgijsko srebro za dubrovačku prvostolnicu i

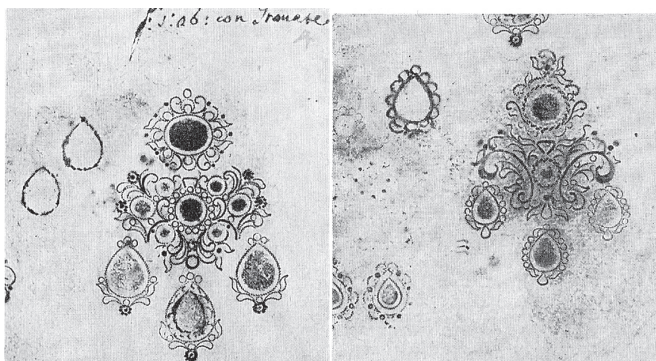
Zlatarska knjižica iz obitelji Kalogjera nastala 1741. godine, predložak za okov ikone / Goldsmith booklet of the Kalogjera family from 1741, template for an icon frame

Predlošci za izradu filigranskih kutijâ / Template for filigree boxes

Predložak za izradu filigranskog križa / Template for filigree cross

Predložak za izradu naušnica iz zlatarskog kataloga koji se čuva u Museo Correr u Mlecima / Template for earrings

Crtež naušnica «a mascherina» iz Arhiva plemićke obitelji Arneri, Korčule (DAD, A. A. I - 5/2, br. 187.) / Drawing of «a mascherina» earrings from the Archive of noble family Arneri, Korčula

Predložak za izradu privjeska u obliku kaplje / Template for a drop shaped pendant

Predlošci za izradu filigranskih medaljona s otiscima zavjetnih medalja / Templates for filigree medallion with a pattern of votive medals

crkve na državnoj skrbi. Svakako, Korčula je kao strateški važan grad Mletačke Republike na pomorskom putu koji je vodio prema grčkim prekomorskim posjedima uživao važnost na mletačkom i dalmatinskom teritoriju, pa su među građanima grada Korčule često bili brojni obrtnici koji su kraće vrijeme boravili u Korčuli.

Tijekom druge polovine XIX. stoljeća i početkom XX. stoljeća djelovala su još dva zlatara na otoku Korčuli – otac i sin Vincenzo i Giovanni Caenazzo.⁶ Stonsko-korčulanska zlatarska obitelj Caenazzo mletačkog je podrijetla i više se bavila izradom liturgijskih predmeta od srebra negoli samom izradom nakita, a u isto je vrijeme svojim zlatarskim

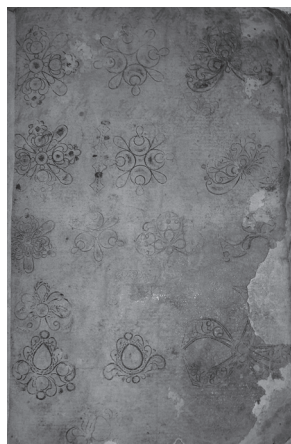
predmetima na otoku Korčuli bio zastupljen i kotorski zlatar Bogdan N. Kaladžurević.⁷

Svakako, značajna osoba za razvoj zlatarstva na otoku Korčuli u XVIII. stoljeću bio je Stjepan Kalogjera (27. VII. 1752.–30. V. 1820.), sin Frana, upravitelja državne bolnice u Hvaru, koji ee rodio u Mlecima 1703., a umro 14. III. 1753. godine. Stjepanov otac oženio se Anom, kćeri hvarskog zlatara Stjepana Cortina 1748. godine.⁸ Stjepan je prerano ostao bez roditelja – otac Frano umro je kada je Stjepan imao tek osam mjeseci, a majka kada mu je bilo pet godina. Skrb o Stjepanu preuzeo je djed zlatar Stjepan Cortino, kod kojeg je i izučio zlatarski zanat, prekinuvši

Predlošci za izradu privjeska u obliku filigranskog srca / Templates for filigree heart shape pendant

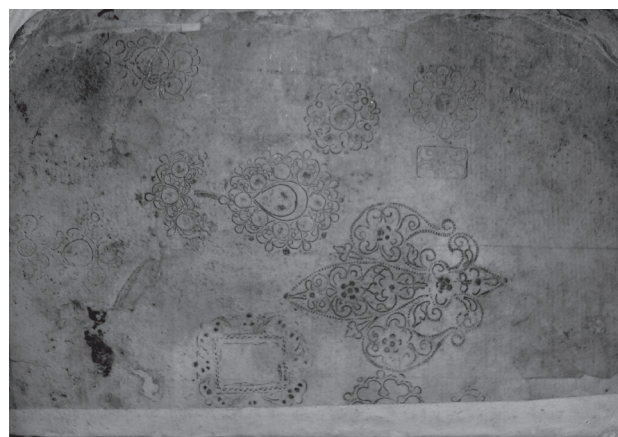
Predlošci za izradu zrna peružina / Templates for a bead of peružin

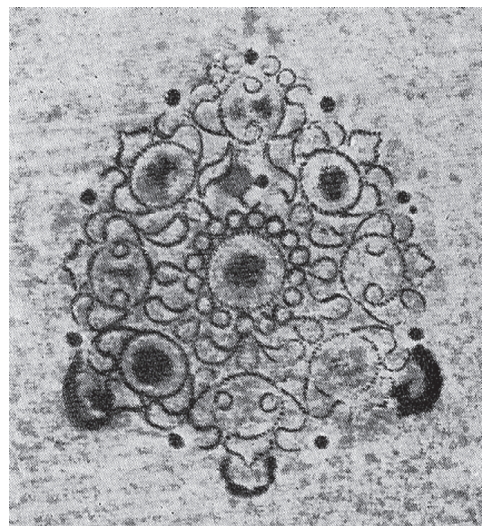

Grafika s grbovima mletačkog plemstva. Grafika je izrezana iz *Atlasa Republica di Venezia in terra ferma* (XVII./XVIII. stoljeće), bez imena autora / Engravings of Venetian's nobility coat of arm. Graphic was cut from *Atlasa Republica di Venezia in terra ferma* (XVII./XVIII. ct.), author no name

tako vojničku tradiciju ove drevene ciparske porodice. Zlatar Stjepan Cortino obučio je svog unuka i u izradi mletačkog filigrana. Po Stjepanu – rodonačelniku korčulanske grane roda Kalogjera, njegovi potomci prozvani su Zlatari ili Zlatarevići. Stjepan se prvi od Kalogjera naselio na otoku Korčuli oko 1770. godine. Žena mu je bila Ana Rossi iz Jelse.⁹ Već među stanovnicima Blata susrećemo i zlatara Stjepana Kalogjeru koji je 25. srpnja 1780. sklopio ugovor o zlatarskom naukovanju Jakova Buškariola u trajanju od sedam godina.¹⁰ Blatski zlatar Stjepan Kalogjera i Ana (djevojački Rossi) imali su sinove: Frana, Špira, Vicka, Tomu, Antuna i Stjepana. Franov sin Jakov (25. III. 1805.–7. XI. 1874.), nastavio je zlatarski zanat, kao i njegov unuk Antun (11. XI. 1828.–19. V. 1892.). Ivan – sin zlatara Antuna bio je posljednji u blatskoj grani obitelji koja se bavila zlatarskim obrtom.¹¹ U bočnoj grani Kalogjera posljednji zlatar bio je Toni Kalogjera, koji je izučio zanat kod zlatara Blaćanina Artura Marinovića (1866.–1914.) sa zlatarnicom u gradu Korčuli.¹² Tako je korčulanska grana roda Kalogjera dala četiri generacije zlatara. Stjepanov sin Toma je također krenuo očevim stopama, a to nam svjedoče računske knjige

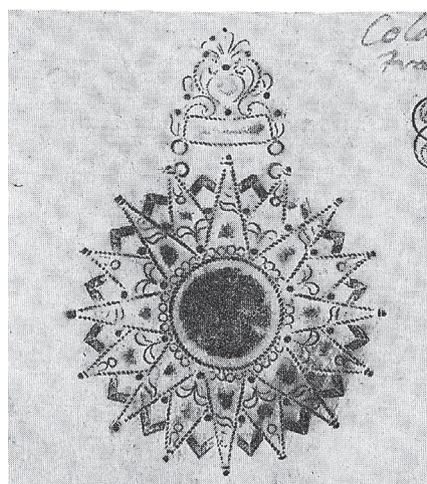

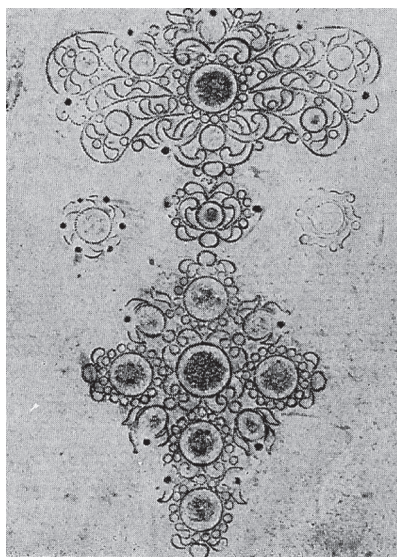
Predložci glavica za igle iz zlatarske knjižice obitelji Kaolovgjera / Template of a needle from goldsmith booklet of the Kalogjera family

Predložak glavice igle iz zlatarskog kataloga koji se čuva u Museo Correr u Mlecima / Template of a needle from goldsmith hand-book kept in Museo Correr, Venice

Predložak heraldičkog privjeska (crachant) iz zlatarskog kataloga koji se čuva u Museo Correr u Mlecima / Template of a heraldic pendant (crachant) from goldsmith hand-book kept in Museo Correr, Venice

Predložak za izradu križa s privjeskom iz zlatarskog kataloga koji se čuva u Museo Correr u Mlecima / Templates for a cross with a pendant from goldsmith hand-book kept in Museo Correr, Venice

Predlošci za izradu križa s privjeskom s dragim kamenjem iz zlatarske knjižice obitelji Kalogjera / Templates for a cross with a precious stones pendant from goldsmith booklet of the Kalogjera family

Sv. Vicence, gdje je navedeno da je 17. rujna 1814. Tomi Kalogjeri isplaćeno 139 lira za popravak Svetičina kovčega, a 8. rujna 1815. isplaćeno je 90 lira za izradu telara u niši i uređenje oltarskih piramida.¹³

Uz ime oca Stjepana - blatskog i korčulanskog zlatara vezuje se oltarni križ iz crkve sv. Mihovila u Korčuli,¹⁴ srebrni moćnik sv. Jeronima (Sv. Hieron?) iz Župne zbirke u Blatu, moćnik sv. Lucije u korčulanskoj crkvi Svih svetih, velika žlica za obred krštenja u korčulanskoj prvostolnici, oltarno raspelo iz prvostolnice u Korčuli, oltarno raspelo u Čari i Smokvici, kao raspelo i pokaznica za korčulansku crkvu sv. Mihovila,¹⁵ a nekoliko jednostavnijih predmeta sa žigom SC mogli bi se pripisati Sjepanu Kalogjeri u Čari i Smokvici.¹⁶ Stjepan Kalogjera (Stefano Calogera) radio je u Blatu, ali i Korčuli kao zlatar u drugoj polovini XVIII. stoljeća i početkom XIX. stoljeća. Često se spominje kao procjenitelj zlatnog nakita tijekom sastavljanja popisa miraza na otoku Korčuli, pa je tako 28. IV. 1792. procijenio nakit Franice Frana Donandini,¹⁷ Veronike Dimitrija Dimitri 9. V. 1792.,¹⁸ Marije Paunović žene Spasa Foretića 8. IV. 1809.¹⁹ i Vice Ante Peručića 5. IV. 1810.²⁰ Prema arhivskim ispravama doznaje se da je krajem XVIII. i u prvoj polovini XIX. stoljeća u Blatu radio i zlatar Frano Kalogjera (rođen 1777.), a potom njegov sin Jakov (rođen 1805.) i njegov unuk Ante (rođen 1828.).²¹ Među članovima obitelji treba spomenuti i Petra Kalogjeru, koji je vjerojatno izradio više srebrnih ex-vota u crkvi Gospe Luncijate u Stonskom polju, a upravo ova kategorija zavjetnih predmeta tek čeka svoju obradu. U tome je zlatarski rod Kalogjera imao veliki udio.²²

Nažalost, do naših dana došlo je sačuvano vrlo malo receptura i knjiga predložaka o obradi plemenitih kovina, zlatarskih knjižica ili zlatarskih priručnika. Sačuvano ih je svega nekoliko.²³ Poput dubrovačkih zlatara i korčulanski su zlatari upotrebljavali predloške za svoje zlatarske radove, a u Kaptolskoj knjižnici u Korčuli sačuvana je knjižica s raznorodnim likovnim predlošcima iz renesansnog i baroknog razdoblja.²⁴ Zanimljivo je da se i danas kod obitelji Petra Kolegjere u Blatu čuva u obiteljskom arhivu dragocjena zlatarska knjižica iz 1741. godine, kako svjedoči natpis na istrošenom kožnom uvezu (14,5 x 18,5 cm).²⁵ Ova zlatarska knjižica, čije pohabane i izlizane korice i brojni popravci govore o dugogodišnjem korištenju, izniman je arhivski izvor za poznavanje hrvatskog baroknog zlatarstva. To je jedna dosad posve nepoznata dimenzija zlatarstva kao modnog izričaja.

Najveći dio zlatarskih predložaka izveden je u tehnici filigrana, drevnoj zlatarskoj tehnici koju je mletačko zlatarstvo preuzelo iz bizantskog kulturnog kruga. Filigranska tehnika bila je široko prihvaćena u dalmatinskom zlatarstvu.²⁶ Među zlatarskim predlošcima nalazi se okov (košuljica) srebrne ikone (22),²⁷ (tal. *rivestimento, manta ili ca-*

Predlošci filigranskih kaset iz zlatarske knjižice obitelji Kalogjera / Templates of filigree bands from goldsmith booklet of the Kalogjera family

miza), jedinstveni sačuvani predložak u povijesti hrvatskog zlatarstva.²⁸ Ovi srebrni okovi bili su iznimno omiljeni u dalmatinskoj sredini, i nije bilo gotovi niti jedne poštovane Gospine slike koja nije imala srebrnu košuljicu.

Zanimljiv je i predložak srebrne britvice – britvulina (9, 28) koju je obično na srebrnom lancu nosila «stopanica», odnosno domaćica kuće, a predložak iz Kalogjerine knjižice je mnogo složeniji od onog s nožića sačuvanog u Kneževu dvoru u Dubrovniku.²⁹ Sačuvan je i predložak za filigransku kutijicu (10, 55), sa središnjim florealnim motivom koji se nalazi po sredini kutijice. Filigranski predložak pri-

pada prepoznatljivom mletačkom baroknom filigranu koji je bio omiljen u Dalmaciji. Zamjetni su i utjecaji baroknih predložaka talijanskog dizajnera D. M. Albinija, koji je oko 1744. izdao niz predložaka za nakit, u kojima prevladavaju broševi u obliku vrpce s privjescima.³⁰

Svakako među predlošcima iz ove zlatarske knjižice prepoznajemo primjerke nakita sačuvane diljem otoka Korčule. Tako se u kolekciji zavjetnog Gospina zlata u Dominikanskom samostanu sv. Nikole u Korčuli nalazi više filigranskih križeva (njihov je predložak na 50-oj stranici ovog priručnika).³¹ Među votivnim zlatom Gospe od Ruzarija,

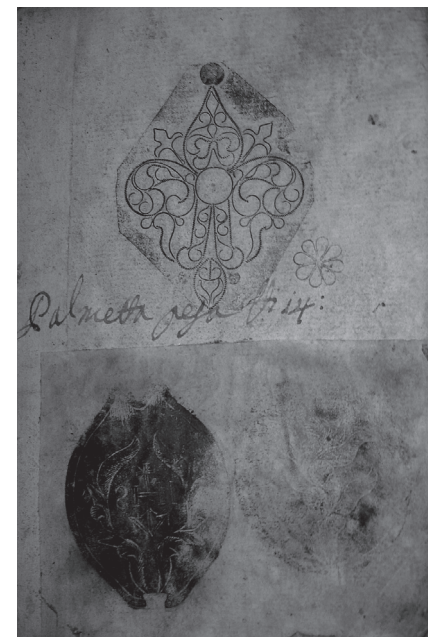
Predložak za naušnice u obliku kaplje iz zlatarske knjižice obitelji Kalogjera / Template for drop-shaped earrings from goldsmith booklet of the Kalogjera family

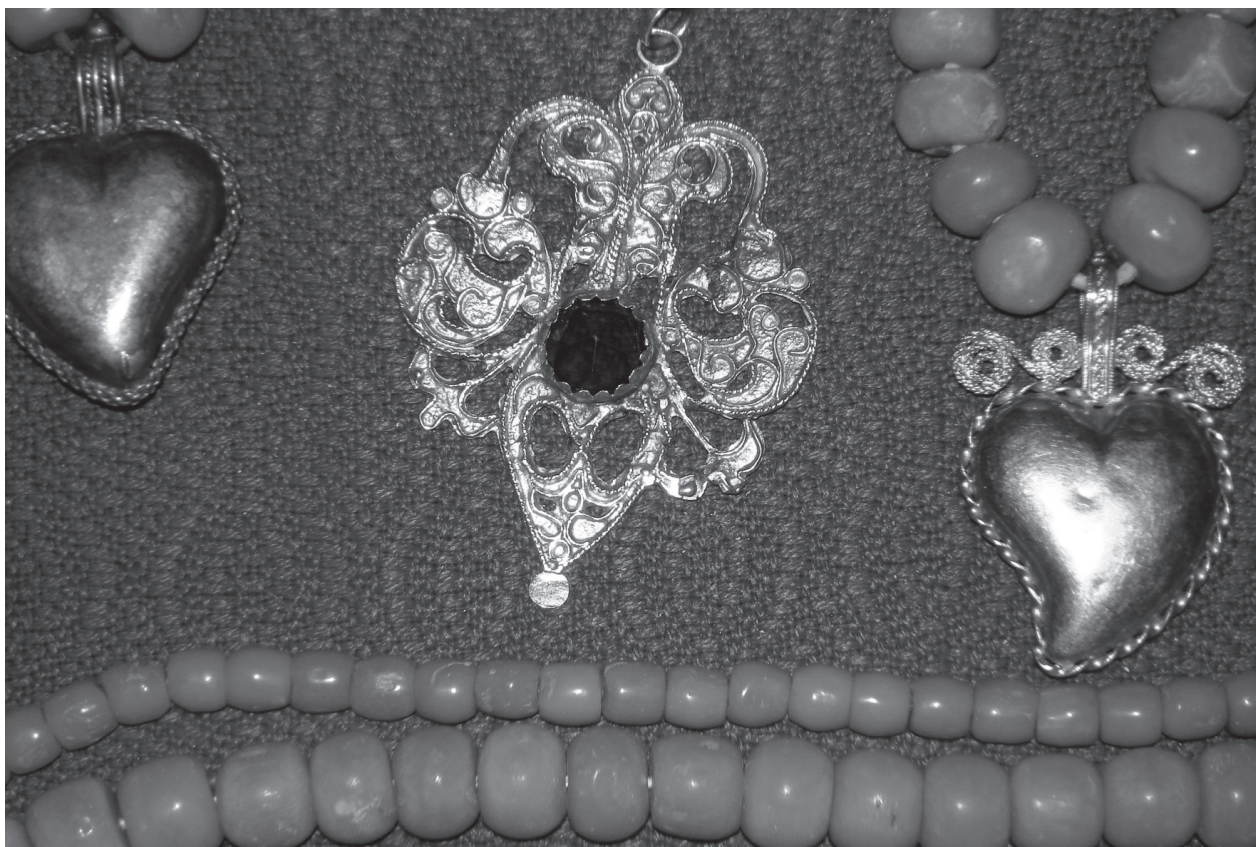

Predlošci nadahnuti «après nature», te predlošci za puceta i detalji većih cjelina / Templates inspired «après nature», and templates for buttons as well as the details of larger items

Predložak zlatne igle «palmetta» iz zlatarske knjižice iz obitelji Kalogjera / Template of a gold needle «palmetta» from goldsmith booklet of the Kalogjera family

Privjesak izrađen prema crtežu zlatne igle »palmetta« iz župne crkve Svih Svetih u Blatu / Pendant made of gold bz drawing of gold needle »palmetta« from the parish church of All Saints in Blato

Gospe od Zdravlja, Sv. Antuna i Sv. Vincence u Blatu nalazi se mnoštvo nakita izrađenog u zlatarskoj radionici obitelji Kalogjera. Alena Fazinić objavila je blatsko Gospino zlato uz slikovni prilog –privjesak u obliku kaplje s biserima i krunom ovješenoj na šarnir izrađeno prema predlošcima (stranice 2, 6, 35, 39, 41, 43, 57) Kalogjerine knjižice.³² Ovaj tip privjeska ima prepoznatljiv oblik za zlatarstvo XVII. stoljeća, a bio je omiljen i na jugu Italije. Tako se isti tip, ali ukrašen i emajlima, čuva u zbirci votivnog zlata u Suteri, na Siciliji a više oblikom bliskih primjeraka iz XVII. stoljeća čuva se u kolekciji Gospina svetišta u Trapaniju.³³

Među zlatarskim crtežima nalazi se i mnogo predložaka (2, 4, 8, 23, 26, 37, 44, 45, 49, 52, 53, 56, 59, 60) za gornji dio bisernih naušnica poznatih pod nazivom «orecchini a chioccia». Iz arhivskih izvora saznajemo podatak kako je 14. siječnja 1820. neznana osoba darovala par naušnica ovog tipa Gospi od Ruzarija u Blatu.³⁴

U zlatarskoj knjižici nalaze se također i predlošci za gornji dio tipa naušnica zvan «a mascherina». Inače, valja spomenuti kako se u arhivu korčulanskog plemićkog roda Arneri u Dubrovniku na omotu rukopisa «Mala enciklopedija» iz XVIII. stoljeća nalazi nacrt naušnica s biserima ovog tipa.³⁵

U tradiciji mletačkog filigrana u ovoj zlatarskoj knjižici

nalazi se niz predložaka za izradu filigranskih medaljona u čijem se središtu nalaze otisci medalja s raznim svetačkim likovima (sv. Ruža Limska – 14, sv. Josip – 18, Gospa Loretska – 20, Silazak Duha Svetoga – 30, simbolički prikaz Ljubavi – 30). Na strani 8. i 19. nalaze se dva raskošna predloška za filigranski okvir kružnog oblika.

Predlošci za cizeliranje su na 22. stranici i to cvjetni medaljon, te medaljon (poklopac kutije za sv. ulje ???) s Kristovim monogramom. Među zlatarskim predlošcima nalazimo omiljeni motiv filigranskog privjeska u obliku srca, a na osnovi ove zlatarske knjižice možemo tvrditi kako je veliko filigransko srce s kipa Gospe od Ruzarija u župnoj crkvi u Blatu nastalo na osnovi predloška upravo iz zlatarske knjižice obitelji Kalogjera. Na stranicama (5, 9, 21, 32, 44, 61 i 63) nalaze se različite varijacije izvedbe filigranskog srca. U zasigurno najbrojniju kategoriju zlatarskih uzoraka spadaju predlošci za zrno peružina, omiljenog tipa zlatne ogrlice još od XVI. stoljeća. U arhivskim izvorima u Blatu spominju se kao *perugini d'oro Veronesi* i pod nazivom *tondini*, kada su u kombinaciji s koraljom i ahatnim kamenjem.³⁶ Mogli su biti izrađeni od zlata, pozlaćenog zlata ili srebra, kao i izrađeni u raznim tehnikama od filigrana, štancanja i u kombinacijama više zlatarskih tehnika.³⁷ U zlatarskoj knjižici nalazi se cijela paleta predložaka (1, 2,

3, 4, 6, 7, 8, 20, 21, 25, 26, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 44, 45, 46, 48, 51, 52, 56).

U ovoj zlatarskoj knjižici upada u oči veliki broj predložaka vezan uz tehniku filigrana, pa tako imamo uz već prethodno spominjane primjere predložaka filigranskih medaljona i kutija. Filigranski predlošci palmeta, vitica bili su iznimno omiljeni u mletačkoj tradiciji izradbe filigranskih okova porculanskih šalica, izradbe moćnika i raznih ukrasnih predmeta. Tu nalazimo i uzorke za aplikaciju na ostale zlatarske predmete (7, 15, 16, 21, 32, 33, 34, 36, 39, 40, 42, 46, 47, 48, 50, 52, 57, 60).

Unutar knjižice nalazi se više zapisa. Tako na 58. stranici stoji: «La lampada che a portato il sign. Ismaelli per altar Maggior di Blatta. Per fatura cehine ze 16, e f 35 a ragion di saldo 30 di bona valuta per ...», «Per cesa di lavori fatti a pesta ... per corona di rame indorata per ... lettere». Riječ je uglavnom o kratkim zlatarskim uputama.

Također tu su i nalijepljene grafike grbova mletačkog plemstva, stranice 62. i 64. (Foscarini, Dolce i Dolfini). Ovi grbovi su izrezani iz atlasa nepoznatog autora Repubblica di Venezia in terra ferma (XVII./XVIII. stoljeće). Jedan cjeloviti primjerak čuva se u knjižnici Sjemeništa u Dubrovniku.

Museo Correr u Mlecima posjeduje jednu knjižicu sa zlatarskim predlošcima iz prve polovine XVIII. stoljeća, a među objavljenim predlošcima dominiraju prepoznatljivi iz bilježnice u posjedu obitelji Kalogjera. Ponajprije, to su četvrtaste kasete za narukvice (*passetto*), filigranski privjesci (*mandole*), privjesci s križem (*pedente con croce*), naušnice s biserima (*orechini a girandola*), filigranske naušnice s privjescima (*orechini a chioccia*), te privjesci u obliku zvijezde (*crachat*).³⁸ Mletačka knjižica zlatarskih uzoraka predstavlja najvećim dijelom predloške nastale po francuskom uzoru s kraja XVII. stoljeća s prepoznatljivim uzorkom «après nature», rafiniranih i stiliziranih oblika.

Upravo oblici ukrasnih igala i narukvica odaju mondeni ukus koji se očituje i u zlatarskoj knjižici iz obitelji Kalogjera. U ovoj knjižici nalaze se uzorci četvrtastih kaset (8, 39, 42, 43, 46, 48, 49, 51, 60), gotovo posve identični s mletačkim primjerom. Predložak za naušnice «orechino» u obliku kaplje iz mletačke knjižice uzoraka nalazimo i u zlatarskoj knjižici iz Blata (1, 18, 20, 41, 64), kao i filigransku glavu igle (18, 20, 27, 41, 43, 52, 54, 57, 61, 63). Posebno je vrijedan u blatskoj knjižici predložak za «orechini à corona», ispod koje se nalazi predložak za izradu votivne krune i za izradbu zrna peružina.

Spomenuti omiljeni motiv iz mondenog francuskog zlatarstva XVII. stoljeća «après nature», a koji se proširio Europom, nalazimo i u blatskoj knjižici, pa tako cvjetne bokore od filigrana nalazimo na više tipova predložaka koji variraju od samostalnih medaljona, predloška za puceta i detalja većih cjelina (2, 31, 40, 44, 46, 48, 52, 57, 63).

U kolekciji zavjetnog zlata u Blatu čuva se više istovjetnih zlatnih igala u formi stiliziranog ljiljana, a najjasniji se predložak nalazi na stranici 27. s natpisom «Palmetta pesa f. 14». Među uzorcima je i zlatarska heraldička forma «crachat» (39), omiljena u XVII. stoljeću.

Sumirajući, uspoređujući predloške iz zlatarske knjižice s navedenom 1741.godinom – koja je potjecala očito iz zlatarske obitelji Cortino, a nasljedstvom je došla u ruke unuka Stjepana Kalogjera u XVIII. stoljeću – s objavljenim priručnikom koji se čuva u Museo Correr, možemo ustvrditi da su nastali pod utjecajem francuskog mondenog zlatarstva XVII. stoljeća prihvaćenog u Mlecima početkom XVIII. stoljeća. Posebna dragocjenost ove jedinstvene zlatarske knjižice je i u tome što se u njoj nalaze predlošci za niz tipova tradicijskog nakita, poput uzoraka za zrno peružina, pomičući gotovo jedno stoljeće i pol njihovo nastajanje. To vrijedi i za više tipova naušnica, što potvrđuje tezu o nakitu kao o umjetničkoj kategoriji izloženoj snažnim modnim utjecajima. Također možemo na osnovi očuvanosti više kolekcija zavjetnog zlata u mjestu Blatu komparirati primjere s crtežima iz zlatarske knjižice Kalogjera.

Zlatarska obitelj Kalogjera je svojim zlatarskim radom obilježila cijelo područje otoka Korčule, ali i šire, unijevši jedan specifičan zlatarski izričaj s kraja XVII. i početka XVIII. stoljeća, preoblikujući ga za potrebe otočne zajednice. Umjesto skupocjenog kamenja ugrađivali su bisere, nisu primjenjivali translucidni emajl, već su do savršenstva razvili upotrebu zlatnog filigrana i iskucavanje. Zlatarska knjižica iz obitelji Kalogjera iznimno je dragocjeni izvor za poznavanje zlatarskih uzoraka sredine XVIII. stoljeća, kao i stilskih kretanja na južnom hrvatskom području, potvrđujući kako su i manje otočne sredine, kao što je i Blato, bile živi zanatski centri koji su živo pratili onodobna modna kretanja. U kompleksu poznavanja mletačkog zlatarskog kruga ova zlatarska knjižica ima istaknuto mjesto, uvrštavajući tako Blato među istaknute manje zlatarske centre Mletačke Republike na njenom prekomorskom teritoriju.

BILJEŠKE

1 Državni arhiv u Dubrovniku (dalje DAD), Javni bilježnici Korčule (dalje JBK), Vincenzo Ghericeo (1758–1765), 424; U ugovoru se spominje i brat Karlo Brajčić koji je odsutan. Karlo Brajčić bit će aktivan zlatar u Rovinju od 1766. do 1798. (Vidi u: PIERO PAZZI, I punzoni dell'argenteria veneta, II, Pula, 1992., 239.)

2 IVO MATIJACA i ALENA FAZINIĆ, *Liturgijsko srebro iz Opatske riznice u Korčuli*, u »Peristil«, 27/28, Zagreb, 1984./85., 221–234.

3 IVO LENTIĆ, *Dubrovački zlatari 1600–1900.*, Zagreb, 1984, 63–64.

4 Njegovu opusu moglo bi se pripisati i srebrni filigranski moćnik sv. Nikole iz istoimene župne crkve u Cavtatu. (Vidi u: MATO BOGIŠIĆ, *Crkveno zlato i srebro na području Konavala*

- i Cavtata*, u: *Zbornik radova Konavle u prošlosti, sadašnjosti i budućnosti*, 2, Dubrovnik, 1999, 104.
- 5 IVO STJEPČEVIĆ, *Katedrala sv. Tripuna u Kotoru*, Split, 1938, 36; PIERO PAZZI, *Dizionario biografico degli orefici, argentieri, gioiellieri, diamantari, peltrai, orologiai, tornitori d'avorio e scultori in nobili materiali (...)*, Mleci, 1998, 163–168.
- 6 ALENA FAZINIĆ, *Radovi zlatara V. Caenazza u Korčuli*, »Peristil«, 26, Zagreb, 1983, 75–80; VINICIJE B. LUPIS, *Prilozi za zlatarsku obitelj Caenazzo iz Korčule*, »Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji«, 33, Split, 1992, 565–573; Isti, *Iznova o zlatarskoj obitelji Caenazzo*, »Radovi Instituta povijesti umjetnosti«, 19, Zagreb, 1995, 123–131; ALENA FAZINIĆ, *Opet o korčulanskom zlataru Vicku Caenazzu i njegovoj radionici*, »Godišnjak grada Korčule«, 11, Korčula, 2006, 127–145.
- 7 VINICIJE B. LUPIS, *O sakralnoj baštini Blata XIX. i XX. stoljeća*, »Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji«, 41, Split, 2005.–2007., 466–470.
- 8 PIERO PAZZI, (bilj. 5), 702., Autor spominje zlatare Antonia, Anzola, Francesca, Marca i Zuan Battistu Cortina, aktivne tijekom XVII. i XVIII. stoljeća u Trevisu i Mlecima.
- 9 DAMIR BORAS, *Prikaz roda Kalogjera*, u: *Biskup Marko Kalogjera o 120. obljetnici smrti*, sv. 1., Blato, 2008, 11–20.
- 10 DAD, JBK, Ante Tulić, 1803.
- 11 Župni arhiv Korčula (dalje ŽAK), *Knjiga krštenih u Korčuli (1771–1806)*, upis od 29. XII. 1878.
- 12 ALENA FAZINIĆ, *Zlatarska radionica u zbirci muzeja Korčule*, u: »Peristil«, 22, Zagreb, 1979, 137–142.
- 13 ŽAK, 1,I (a. 1796) *Libro appartenente S. Vicenza M.* (bez paginacije)
- 14 ALENA FAZINIĆ I IVO MATIJACA, *Srebrni oltarni i opodni križevi u korčulanskim crkvama*, u: »Peristil«, 20, Zagreb, 1977, 30–31.
- 15 ALENA FAZINIĆ, *Obredna i ukrasna srebrnina u župi Blato*, u: *Blato do kraja 18. st.*, sv. 2, Blato, 2004, tab. 8, 215.
- 16 ALENA FAZINIĆ, *Liturgijsko srebro i zavjetno zlato iz Smokvice i Čare na otoku Korčuli*, u: »Radovi instituta za povijest umjetnosti«, 16, Zagreb, 1992, 156–157.
- 17 DAD, JBK, Giulio Vecchi (1783–1793), 515.
- 18 DAD, JBK, Giulio Vecchi, (1783–1793), 516.
- 19 DAD, JBK, Petar Dimitri, fasc. IV-V (1809–1810), 54.
- 20 DAD, JBK, Petar Dimitri, fasc. IV-V (1809–1810), 58.
- 21 ALENA FAZINIĆ, *Zavjetno zlato iz Župne crkve Svih Svetih u Blatu*, u: *Blato do kraja 18. st.*, sv. 1, Blato, 2003, 168; ISTA, *Crtice iz korčulanske prošlosti. Nekoliko popisa miraza iz Korčule u 18. i 19. st.*, u: »Godišnjak grada Korčule«, 3, Korčula, 1997, 93–109.
- 22 VINICIJE B. LUPIS, *Sakralna baština Stona*, Ston, 2000, 194.
- 23 IVO LENTIĆ, *Zlatarska obitelj Pezzi u Splitu*, u: »Vijesti muzealaca i konzervatora«, 1, Zagreb, 1977, 38–34; ISTI, *Bilježnica dubrovačkog zlatara Matka Delalije*, u: »Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji«, 33 (Prijatelj zbornik II), Split, 1922.; VINICIJE B. LUPIS, *Arhitekt Lorenzo Vitelleschi i njegovo vrijeme*, »Povijesne i statističke bilješke o dubrovačkom okrugu, prikupio okružni inženjer Lorenzo Vitelleschi Dubrovnik 1827«, Dubrovnik, 2002, 16–17.
- 24 CVITO FISKOVIĆ, *Dubrovački zlatari od XIII. do XVII. stoljeća*, u: »Starohrvatska prosvjeta«, I, Zagreb, 1949, 198.
- 25 Petru Kalogjeri zahvaljujem na dopuštenju objave ove zlatarske knjižice, te na omogućenom pregledu obiteljske zbirke umjetnina.
- 26 ANGELO LIPINSKY, *Oro, argento gemme e smalti tecnologia delle arti dalle origini alla fine del medioevo 3000 a.C. – 1500 d.C.*, Firenze, 1975, 260–261.
- 27 Poradi lakše usporedbe raznih kategorija predmeta numerirane su stranice zlatarske knjižice.
- 28 ANDRÈ GRABAR, *Les revêtements en or et en argent des icones Byzantines du Moyen age*, Venise, 1975, 1–90.
- 29 IVO LENTIĆ, (bilj. 3), tabla XXXVIII.
- 30 CLEARE PHILLIPS, *Jewelry from Antiquity to the Present*, London, 1996, 109.
- 31 STJEPAN KRASIĆ, *Pet stoljeća dominikanske nazočnosti u Korčuli 1498. – 1998.*, Zagreb, 1998, 188.
- 32 ALENA FAZINIĆ, (bilj. 21), 176.
- 33 MARIA CONCETA DI NATALE, *Oro*, 36. »Pedante« u: »*Splendori di Sicilia, Arte Decorative dal Rinascimento al Barocco*«, Milano, 2001, 326 – 327.
- 34 VINICIJE B. LUPIS, (bilj. 7), 120.
- 35 DAD, A.A. I – 5/2, br. 187.; VINICIJE B. LUPIS, (bilj. 7), 120.
- 36 VINICIJE B. LUPIS, (bilj. 7), 119.
- 37 NOVELLA CANTARUTTI, *Ori tradizionali e popolari, u: Ori e tesori d'Europa – mille anni di oreficeria nel Friuli – Venezia Giulia*, Milano, 1992, 442.
- 38 GILBERTO GANZER, *Un inedito catalogo di gioielli del sec. XVIII. del Museo Correr*, u: »Bollettino dei Musei civici Veneziani«, 1/4, Venezia, 1979, 46–51; NOVELLA CANTARUTTI, *Ori tradizionali e popolari, u: Ori e tesori d'Europa, Mille anni di oreficeria nel Friuli – Venezia Giulia*, Milano, 1992, 420–465.

Summary

Vinicije B. Lupis

Goldsmith's booklet of the Kalogjera family from Blato on the island of Korčula

Comparing the template for jewelry taken from the goldsmith's booklet from 1741 and published hand-book kept in Venetian Museo Correr, the author recognized the influence of seventeen century fashionable French goldsmithing adopted in Venice on profane goldsmithing at the beginning of eighteen century. The booklet, today kept in the family of Petar Kalogjera in Blato on the island of Korčula, belonged to the Venetian goldsmith family Cortino in the eighteen century. It was later inherited by Stjepan Kalogjera's grandson. The value of this unique goldsmith booklet lays in the fact that the booklet contains templates for all kinds of traditional jewelry, like the template for the bead of peružin, providing people with the templates almost century and a half old. Based on the mint condition of the collection of votive gold in Blato we are able to compare the exhibits to the sketches that the Kalogjera goldsmith's booklet contains. Kalogjera goldsmith family with its work influenced the whole island of Korčula and beyond. They had introduced a particular goldsmith style characteristic to the end of the seventeen century and the beginning of eighteen century adjusting it to the needs of an island community. Instead of precious stones, they were using pearls and avoided the use of translucent enamel. They brought the use of gold filigree and embossing to the perfection. The booklet is a remarkable source for researching 18th century goldsmith templates, as well as the style developments on the Croatia's south. It proves that even smaller island communities like Blato had been active artisan centers during the prosperity of oil and wine trade in the eighteen and nineteen century. The goldsmith booklet has a notable place in the Venetian goldsmith circle, making Blato one of the prominent small-scale goldsmith centers in the overseas territory of the Republic of Venice.